

IX. DE TOEKOMSTSTAAT VAN KAUTSKY.

Karel Kautsky, de wetenschappelijke leider der sociaal-democratie, heeft van zijn boek „*Die sociale Revolution*” een tweeden druk laten uitkomen. Het bestaat uit twee eenigzins uitgebreide voordrachten, die tot titel hebben: 1. „Sociale hervorming en sociale revolutie” en 2. „Op den dag na de revolutie”.

Het eerste deel ontwikkelt in een rustige, populaire uiteenzetting het bekende standpunt van Kautsky, die de revolutie in socialen zin, tegen sommige zijner partijgenooten die op de evolutie vertrouwen, evenals altijd voor noodzakelijk verklaart. Natuurlijk niet onvoorwaardelijk „*im Heugabelsinne der Gewalt*”. Een revolutie is, volgens Marx, de „omkeering van de geheele juridieke en politieke maatschappelijke bovenbouw, die een gevolg is van de verandering harer economische grondslagen”. De opvatting van Kautsky is nog wat enger. Hij wil dat men onder het begrip revolutie zal verstaan: de omwenteling van den maatschappelijken bovenbouw, die een gevolg is van de verovering der politieke macht door een nieuw opgekomen klasse. Deze „revolutie” kan onder bepaalde omstandigheden een vreedzaam verloop hebben, terwijl eenvoudige „hervormingen”, d. w. z. twisten tusschen regeerende klassen het karakter kunnen aannemen van vreeselijke burgeroorlogen. Maar Kautsky, ofschoon een man des vredes, deinst toch natuurlijk niet terug voor de kans, dat op het laatste oogenblik het geweld zal moeten optreden als vroedmeester bij de geboorte van de nieuwe maatschappij uit den schoot der oude. Bij een geboorte vloeit immers ook wel bloed en Kautsky vat dan ook de geboorte van de nieuwe maatschappij

op als het revolutionaire slot van een lange evolutie: een oud maar altijd pakkend beeld. Dat de revolutie, zoodanig opgevat, en niet de evolutie een noodzakelijkheid zal blijken te zijn, daaraan twijfelt Kautsky geen oogenblik. Hij houdt vast aan zijn meening, dat de toestand der arbeidersklasse, zoo al inderdaad, dan toch maar uiterst weinig is verbeterd, en dat hij, in verhouding tot den reusachtigen stoffelijken vooruitgang van de hogere klassen, in evenredigheid oneindig veel slechter is geworden. Evenmin als hij de economische tegenstellingen ziet vervlakken' ziet hij de sociale- en de klassentegenstellingen zachter worden; wel groeit de democratie in het parlementarisme, in de coöperatie, in de vakvereeniging, in de gemeente- en rijkspolitiek, maar daartegen in groeien de vijandelijke machten minstens in dezelfde mate: de groote kapitalisten-vereenigingen, het militairisme. En in dezelfde mate als de sociaal-democratische vertegenwoordiging in het parlement toeneemt, verbrokkelt, aan den anderen kant, de eenige mogelijke burgerlijke bondgenoot: de democratie tot voortdurend meer onmachtige en meer reaktionaire splinters.

Als men de dingen zóó bekijkt, dan kan men natuurlijk niet gelooven aan een geleidelijke oplossing en daarom verwacht Kautsky dan ook in een niet nader bepaalden, maar blijkbaar — ook daarin is hij de zwarte pessimist — zeer verren tijd de verovering van de politieke macht door de arbeiders. Over de manier, waarop dit zal plaats hebben, daarover breekt hij zijn hoofd niet erg; misschien zal de algemeene werkstaking in dien tijd krachtig genoeg zijn georganiseerd; misschien ook zal een groote oorlog het feudaal-kapitalisme van West-Europa te pletter slaan, evenals de Napoleontische oorlogen het West-Europeesche

en de Japansche oorlog het Russische agrar-feudalisme hebben verpletterd; maar komen zal zij, want het getal loon-proletariërs groeit aan tot een voortdurend geweldiger meerderheid bij alle beschaafde volken en hunne organisatie en discipline worden zienderoogen krachtiger. Met deze massa's moet de sociaal-democratie den een of anderen tijd de overwinning behalen.

Ik wil hier op de feiten en de statistiek, waarop deze geheele opvatting rust, niet gaan vitten, ofschoon zij, zooals altijd wanneer Kautsky met statistiek werkt, uiterst bedenkelijk zijn. Maar ik wil mij op zijn standpunt stellen. Het proletariaat zal op een gegeven tijdstip de politieke macht veroveren. Wat doet dat proletariaat dan „op den dag na de revolutie” met die politieke macht? Kautsky omlijnt zijn vraagstuk op streng wetenschappelijke wijze. Hij wil „de opduikende problemen in hun eenvoudigsten vorm, waarin zij zich in de werkelijkheid nooit zullen vertoonen, onderzoeken en van alle ingewikkeld makende omstandigheden abstraheeren”.

Natuurlijk kan het historisch verloop niet zóó eenvoudig zijn, dat de menschheid zich 's avonds als kapitalistische maatschappij te bed legt, om 's morgens als socialistische te ontwaken, maar een zuivere deductie moet, daarin is Kautsky's methode juist, zulke storingen door ruimte en tijd buiten beschouwing laten en zij kan er zich ook niet aan storen, dat op het tijdpunt der met succes gekroonde revolutie de technische en economisch-sociale grondslag der maatschappij zeer wezenlijk van de tegenwoordige zal kunnen verschillen. Wanneer men zich werkelijk een voorstelling wil maken van den toekomststaat, dan moet men de methode volgen, die Kautsky heeft aangegeven.

Wat zal het proletariaat dus op den dag na de revolutie beginnen?

Het zal in de eerste plaats een reeks democratische eischen verwezenlijken, die de democratie zelve niet heeft kunnen tot stand brengen: het algemeene kiesrecht, toegepast op alle staatslichamen, scheiding van kerk en staat, afschaffing van alle erfelijke privileges, volle ontplooiing van het recht tot zelfregeering, afschaffing van het militarisme, vooreerst door de instelling van een volksleger en later, zoo mogelijk bij internationale verdragen, door afschaffing van leger en vloot. Verder een totale verandering van het belasting-stelsel, bestaande in afschaffing van alle indirecte belastingen en vervanging daarvan door directe, voornamelijk progressieve inkomsten- en vermogens-belastingen, en eindelijk het schoeien van het school-wezen op democratischen voet. De democratische school zou, dit zij ter loops opgemerkt, in Duitschland jaarlijks 1500 tot 2000 miljoen mark eischen, d. i. bijna het dubbele van het tegenwoordige oorlogs-budget.

Dit alles is, wanneer de veronderstelde voorwaarden vervuld zijn, wèl mogelijk. Nu volgen de eigenlijke proletarische punten van het programma. Het eerste is: een voldoende ondersteuning van de werklozen. Daardoor wordt de machtsverhouding tusschen de bourgeoisie en het proletariaat zoodanig gewijzigd, dat de bourgeois nog wel de leider blijft van de fabrieken, maar niet meer haar meester en uitbouter. De ondernemers zullen alleen nog de risico en de lasten van het kapitalistisch bedrijf dragen, maar bij de enorm stijgende loonen en de aanmerkelijk verhoogde levensstandaard van de arbeiders geen wezenlijk voordeel daaruit kunnen trekken. Zij zullen er daarom op aandringen, dat de staat hunne

onrendabel geworden bezittingen zal afkopen, evenals de Iersche landheeren, toen de weigering der pachters om pacht te betalen haar hoogste punt bereikt had, van de regeering verlangden, dat zij hen zou afkopen. Nu, dit kan wel. De groot-bedrijven worden dus ieder naar zijn aard of door den Staat, of door de Gemeenten, of door de vakvereenigingen, of door de coöperatieve vereenigingen overgenomen, en Kautsky zegt er bij, dat hij voor zich afkoop beter vindt dan confiscatie. Het schijnt hem echter niet heelemaal duidelijk voor den geest te hebben gestaan, dat, onder de door hem veronderstelde omstandigheden, al deze groot-bedrijven — en voor de groote landbouw-bedrijven geldt hetzelfde — te nauwer-nood nog éenige waarde zullen vertegenwoordigen. Want de waarde van een ding is: de gekapitaliseerde winst, en als de winst zóó ontzaggelijk daalt, dan daalt de waarde in evenredigheid. De heerschappij van het proletariaat en de verschuiving van de machtsverhouding tusschen kapitalist en arbeider staan op zich zelfs reeds gelijk aan de zuiver economische, zoo al niet juridische confiscatie van het grootste deel van het kapitaal, werkende in de productie.

Eenigszins anders staat het met het geld-kapitaal. Dit zou men, zonder eenige moeilijkheid, met één pennestreek kunnen onteigenen, omdat de geld-kapitalist in het bedrijfsleven geen persoonlijke rol vervult. Maar Kautsky wil ook hier afstand doen van een directe confiscatie. Bij het overdragen van privaat-kapitalistische bedrijven aan de gemeenschap of aan genootschappen of vakvereenigingen worden de obligatie-houders en de aandeelhouders enz. toch schuldeischers van den Staat of van de genootschappen of van de vakvereenigingen. Dan behoeft men alleen maar een wet te maken, dat alle

schuldvorderingen op naam gesteld moeten worden, en dan heeft de Staat voor een progressieve inkomsten-, vermogens- en successie-belasting een bijna volmaakte statistieken grondslag, en dan kan hij die belasting geleidelijk zóó hoog opvoeren, dat zij een confiscatie van de groote vermogens nabij zou komen.

Ook dit is, altijd onder de door Kautsky gestelde voorwaarden, nog denkbaar, en hij heeft ook gelijk, wanneer hij zulk een geleidelijke confiscatie prefereert boven een plotselinge onteigening van alle groote vermogens. „Zij maakt het mogelijk het proces der confiscatie tientallen van jaren te doen duren, zoodat het eerst zijn volle uitwerking zal hebben voor het volgend geslacht, dat is opgegroeid onder de nieuwe verhoudingen en niet meer behoeft te rekenen met kapitalen en interesten. De confiscatie verliest op die wijze haar hardheid, zij laat zich gemakkelijker aanpassen en zal minder pijn doen.”

Maar nu komen de moeilijkheden, die Kautsky zelf zich niet verheelt: „De moeilijkheden voor het proletarisch regime liggen niet op het gebied van het eigendom, maar op het gebied van de productie.”

De eerste vraag is: hoe zal men in den toekomststaat er voor zorgen, dat de arbeiders werken? Het middel der hongersweep staat niet ter beschikking voor het nieuwe regime, en ook niet het middel van lichamelijken dwang; een zegepralend proletariaat zal zich een tuchthuis- of kazerne-reglementeering niet laten welgevalen. Maar dit behoeft ook niet, men zal over andere middelen beschikken om de arbeiders aan het werk te houden.

Kautsky rekent hier ten eerste op de groote macht der gewoonte. Er zijn maar heel weinig menschen, die zich zonder eenigen arbeid op den duur gelukkig zouden

voelen. Wanneer de arbeid het afstootend karakter van het overwerken verliest en de arbeidstijd is afgekort tot op een verstandig peil, dan zal reeds de gewoonte een groot aantal arbeiders aan het werk doen blijven. Verder rekent hij op de discipline van het proletariaat. „Wanneer het mogelijk is (bij werkstakingen) door de kracht der discipline de arbeiders uit de fabrieken te halen, dan zal het door die zelfde discipline ook mogelijk zijn om ze in de fabrieken te houden.”

Ik waag hier de opmerking, dat ik toch nog een klein psychologisch onderscheid zie tusschen een discipline, die de menschen overhaalt om den arbeid neer te leggen, en een discipline, die de menschen overhaalt om aan 't werk te blijven. In het eerste geval werkt ze met de natuurlijke traagheid der menschen, in het tweede werkt ze daar lijnrecht tegenin. Kautsky is er dan ook niet zoo heel zeker op, dat deze beide aansporingen: gewoonte en discipline, voldoende zullen zijn om het probleem op te lossen en daarom zoekt hij nieuwe steun-gronden. Hij komt bij dit zoeken op het beroemde utopisme van Fourier omtrent „de aantrekkelijkheid van den arbeid”; men zal zijn best moeten doen om den arbeid van een last tot een lust te maken door verkorting van den arbeidstijd enz. Bij Fourier had dit denkbeeld nog eenigen zin, want hij wilde den arbeider voortdurend van werk laten verwisselen, om de eentonigheid te breken. Hiervan is echter bij Kautsky geen sprake en kan ook geen sprake zijn, omdat tegenwoordig alle gekwalificeerde arbeid, véél meer dan in den tijd van Fourier, specialiteitswerk is, en ook, omdat men onmogelijk in een groote textiel-fabriek of in een kolen-mijn alle twee uren nieuwe arbeiders-groepen aan 't werk kan zetten. Hoe zich overigens Kautsky voor-

stelt om de werkplaatsen in de door hem uitdrukkelijk genoemde kolenmijnen tot aangename verblijven te maken blijft zijn geheim. De voorste kolenhaker in den mijngang zal, óók in den socialistischen staat, half naakt en op zijn buik liggend, met kolenstof bedekt, zijn werk moeten verrichten, wanneer men ten minste de kolen-productie niet geheel en al wil opgeven.

Kautsky voelt dan ook wel, dat er iets utopistisch kleeft aan zijn voorstellingen en daarom komt hij nog met zijn laatste middel, dat zeer zeker het probleem zal oplossen, maar het is helaas geen middel uit de socialistische apotheek, het is uit de heksen-keuken van het liberalisme. *Hij wil de loonen gradueeren!* „De noodige vereffening kan men hierdoor verkrijgen, dat men in het vak, waarvoor te vele arbeiders zich aanmelden, de loonen verlaagt en in die bedrijfstakken, waarin gebrek aan arbeiders heerscht, de loonen verhoogt, totdat iedere bedrijfstak over zóóveel arbeiders beschikt als hij noodig heeft.”

Als men deze gedachte tot aan het einde doordenkt, dan is de consequentie: dat een arbeider, die, trots gewoonte, discipline en aantrekkelijken arbeid, misschien toch zich voelt aangetrokken tot de meest begeerde tak van industrie: het „zalige niets-doen”, in het geheel geen loon zal krijgen, en dat is dan toch wel „de hongerzweep”? Dat Kautsky deze hoogst gevaarlijke plaats door den damp der Marxistische waarde-theorie laat omwalmen, zal dit binnensmokkelen van de vervloekte vrije concurrentie in de socialistische maatschappij misschien voor overtuigde Marxisten onzichtbaar maken; een tegenstander kan het niet bekeeren.

Wij zullen nog wel vaker op groote moeilijkheden

stuiten, die alleen door het weder invoeren van de vrije concurrentie te vermijden zijn. Maar wij willen nu, de volgorde van dit boek getrouw blijvend, zien, hoe Kautsky de tweede moeilijke vraag oplost, die de socialistische staat op den dag na de revolutie moet beantwoorden: het vraagstuk van het vergrooten der productie.

Wanneer men, zoo zegt Kautsky, de massa der arbeiders ook zonder dwang aan den arbeid wil houden, dan moet men den arbeidstijd korter en de loonen hooger maken. Hoe zal men dat doen?

Bij een gelijkmatige verdeling van het nationale inkomen zou men, dat is waar, het arbeidsloon reeds thans kunnen verdubbelen; maar aan den éénen kant moet de functie, die thans door den kapitalist wordt vervuld, dan door den Staat zelf volbracht worden: d. w. z. de Staat moet een groot deel van het nationaal-inkomen „kapitaliseeren”, d. w. z. een belangrijk deel van den arbeid niet gebruiken tot het voortbrengen van goederen, die onmiddellijk worden verteerd, maar van goederen die moeten gebruikt worden als hulpmiddel voor nieuwe productie. Verder zouden de staatsuitgaven met de vermeerdering van de door den Staat overgenomen verplichtingen tot bevordering van de beschaving (scholen enz.) zóó enorm stijgen, dat er uit dezen bron van inkomsten maar weinig of niets zou overblijven om het loon te verhoogen.

Maar hier wil Kautsky, naar de methode van de Amerikaanse trust's, helpen: Men legt alle kleine, bedrijfszwakke, verouderde bedrijven stil en zet alle arbeiders aan het werk alleen in zulke reuzen-bedrijven, die met de volmaaktste machines enz. zijn toegerust. Daardoor zal de per hoofd geproduceerde goederen-massa — en dit beteekent in den socialistischen staat ook de per hoofd

verdeelbare goederenmassa — enorm stijgen en tezelfder tijd wordt, — ook dit is reeds een bereikt resultaat van de moderne trust's — de goederen-éénheid onder sterk verminderde onkosten geproduceerd, zoodat de voor de verdeling beschikbare netto-opbrengt, ook van die zijde bekeken, sterk zal aangroeien.

Hierin kan men, wanneer men de verovering van de politieke macht als verkregen veronderstelt, zich indenken; de moeilijkheden zouden reeds thans niet meer absoluut onoverkomelijk zijn en worden het met iederen dag minder, omdat werkelijk, zooals Kautsky terecht betoogt, het zwaartepunt van de goederen-productie zich in steeds stijgende mate verlegt naar de groot-bedrijven. Maar ik moet hier een opmerking maken, die van groot gewicht is: Kautsky, deze opperste professor der Marxistische hooge school heeft inderdaad de „nationaal economische verbazing” (*economische staunen*) nog niet ondervonden, welke evenzeer den toegang geeft tot een inderdaad wetenschappelijk onderlegd socialisme, als het „philosophisch verbazen”, tot de wetenschappelijke filosofie. Er is één motiveering voor het socialisme, die ieder mensch, die haar eens begrepen heeft, onvoorwaardelijk *den wensch* moet doen koesteren, dat socialisme verwezenlijkt te zien, hoeveel twijfel aan de verwezenlijking van dien wensch hem ook mogen bijblijven. *En die motiveering betreft juist de vermeerdering der productie in den socialistischen staat.*

Er bestaat namelijk tusschen goederen-voortbrenging en goederen-verdeling tweeërlei wisselwerking van oorzaak en gevolg, die met elkaar in 't nauwste verband staan. De eene ligt voor de hand en wordt dan ook overal als grondslag voor verdere onderzoekingen genomen: *er kunnen niet meer goederen worden verdeeld dan er van*

te voren zijn geproduceerd. Ook Kautsky kent alleen deze ééne relatie en daarom wil hij de voortbrenging van goederen vergrooten, teneinde het „loon” grooter te maken; dit loon beteekent in den socialistischen staat niets anders dan het per hoofd beschikbare aandeel van goederen voor het verbruik. Maar ook hij vermoedt niets van de tweede meer verborgen relatie, die omgekeerd uitgaat van de verdeeling náár de voortbrenging en die luidt: *er kunnen niet meer goederen worden voortgebracht dan er later verdeeld zullen worden.*

In den kapitalistischen staat wordt de productie te werk gesteld, niet met het doel om de gemeenschap met goederen te voorzien, maar met het doel om winst te maken voor de ondernemers. Niet de hoogste *productiviteit* voor de volkshuishouding, maar de hoogste *rentabiliteit* voor de verschillende privaat-ondernemers is het einddoel. Daarom is de krachtigste machine, welke in het kapitalistische tijdperk opgesteld kan worden, de machine, wier productie in de voorhanden *koopkrachtige* vraag kan voorzien, maar zij is nooit de oneindig veel grootere machine, die de *absolute* vraag, de werkelijke behoefte zou moeten dekken. Stel u voor, dat één enkele schoenen-fabriek alle andere Deutsche schoenen-fabrieken had dood geconcurrereerd en nu alleen de markt voorzag en verder, dat het gemiddelde inkomen van den Duitscher hem slechts toeliet zich alle drie jaar één paar nieuwe schoenen te koopen en dat export van schoenen niet mogelijk ware. Dan zoude die machinerie, wanneer zij 22 millioen paar schoenen per jaar maakte, de uiterste grens van haar productie-vermogen hebben bereikt. Maar op het oogenblik dat de Duitscher zich, naar den tegenwoordigen maatstaf van welgestelde menschen, twee paar schoenen per jaar

zou kunnen aanschaffen, is de productie-grens van de machinerie tot op het zesvoudige gestegen. Volgens de door Kautsky zelf zoo welsprekend voorgedragen wet der productiviteit, zijn dan echter de onkosten voor die zesvoudige productie lang niet tot het zesvoud gestegen.

In het algemeen gesproken: onze heerschappij over de natuurkrachten, die zich openbaart in het maken van machines van nooit gekend voortbrengingsvermogen, heeft tot nu toe geene zichtbare technische grenzen bereikt; voor zoover het de techniek betreft, kan de voortbrenging naar willekeur worden vergroot. Maar zij heeft wél een volkshuishoudelijke grens gevonden; de wet der rentabiliteit belet ons om de tegenwoordig reeds virtueel mogelijke, productiefste machines ook werkelijk op te stellen en met behulp daarvan de goederen-opbrengst vele malen te verdubbelen, omdat aan deze goederen wél een schreeuwende *behoefte*, maar er helaas geen koopkrachtige *vraag* voor is.

En waardoor wordt die vraag beperkt? Door ons loonstelsel! Doordat het loonstelsel de koopkracht der massa's beperkt tot maar een klein deel van de door hen geproduceerde goederen en een nog veel kleiner deel van de goederen, die zij zouden *kunnen* produceeren, dáárom stelt dat loonstelsel aan de productiviteit onwrikbare sociale grenzen, die ver liggen vóór de technische grenzen. De particuliere ondernemer *kan*, op straffe van financieelen ondergang, niet méér produceeren dan de koopkracht van het volk kan opnemen. Dit is de in tegenovergestelde richting werkende betrekking tusschen voortbrenging en verdeeling, waarvan de Marxistische theorie-leer geen begrip heeft.

Misschien zal een beeld den staathuishoudkundig min-

der geschoolden lezer beter voor oogen stellen wat wij hier bespreken. Hij moet de markt dan zich voorstellen als een volkomen gesloten ketel, waarin bóven een toevoerpip naar binnen en beneden een afvoerbuis naar buiten leidt. De toevoerpip is de goederen-productie, de afvoerbuis is het goederen-gebruik en laten nu de goederen zelve de vloeistof voorstellen, die boven toevoeit en van onderen afvloeit. Nu kan ik de bovenste pip tienmaal, honderdmaal, duizendmaal wijder maken, maar wanneer ik niet te gelijktijd de afvoerbuis in dezelfde evenredigheid vergroot, dan kan ik toch niet méér vloeistof door den ketel drijven. En wanneer ik probeer om er druk op te zetten, dan zal de vloeistof terug borrelen: dat zijn dan de onverkoopbare goederen, waarmee de fabrikanten blijven zitten; en wanneer ik den druk sterker maak, dan kan het gebeuren, dat de heele ketel met een knal uit elkaar barst. Dan is de markt „gesprongen” en de crisis is over ons.

Dit laatste heeft de kapitalistische productie-wijze gedaan. Zij heeft de aanvoerpip voortdurend wijder gemaakt, waar zij de productiviteit van het kapitaal, in fabrieken belegd, voortdurend heeft vergroot. Nu is ook de afvoerpip wel grooter geworden, vooreerst door de toename der bevolking, door den uitvoer naar vreemde markten, en ook door, wat ook Kautsky niet kan loochenen, de gemiddelde vermeerdering van de koopkracht der individuen. Maar de verwijding van de afvoerbuis heeft in de verte niet in gelijke mate plaats gehad als die van de aanvoerpip; dit wordt bewezen door de voortdurende over-productie en de crisissen, waaronder wij lijden.

Wat echter voor onze beschouwing nog van véél meer belang is: is, dat het ons niet mogelijk is geweest de

toevoerpip zóó wijd te maken als ons technisch vermogen ons zou permitteeren. Want méér dan er beneden uitvloeit, kan men er boven niet inwerken.

Nu beteekent echter de afschaffing van het kapitalistische loonstelsel, d. w. z. de verovering van de méér-waarde door de arbeidersklasse, niet anders dan dat de afvoerbuis zich automatisch in dezelfde mate verwijdt als de toevoerpip. Wanneer er nu nog alleen maar arbeiders ¹⁾ bestaan en ieder arbeider het recht heeft om, als loon voor zijn arbeid, de volle waarde van de door hem in den markt ketel gestorte goederen er beneden weder uit te tappen, dan is de sociale afsluitboom voor de productieve kracht gevallen en dan wordt de menschheid, ten opzichte van de verzorging met goederen, alleen nog maar tegengehouden door de technische grens aan de productiviteit gesteld; maar die grens wijkt met iederen dag verder voor ons weg; wij kunnen reeds thans van een bijna onbegrensde macht van den mensch over de natuurkrachten spreken.

Wanneer aan het loonstelsel en de méér-waarde een einde is gekomen, dan is het volkomen onverschillig voor het regelmatig functionneeren van de markt, welke hoeveelheid voor het gebruik gereede goederen de arbeider gemiddeld produceert. Wanneer hij b.v. goederen produceert, die naar den tegenwoordigen maatstaf 3000 mark waard zijn en hij neemt andere goederen van de zelfde waarde uit de markt, dan functionneert de markt, d. w. z. de goederen-verdeeling even goed als wanneer

¹⁾ „Arbeider” beteekent natuurlijk in een maatschappij, zooals zij hier voorgesteld wordt, ieder onmiddellijk of middellijk aan de productie deelnemend persoon. Het standpunt van Marx, dat alleen hij die met de handen werkt waarde scheidt, is onhoudbaar.

ieder arbeider goederen ter markt brengt, die, naar den tegenwoordigen maatstaf, 3 millioen zouden representeeren, wanneer hij maar voor hetzelfde bedrag in andere waren van de markt neemt. Zoo lang de absolute technische grens van het voortbrengingsvermogen nog niet bereikt is, of die psychologische grens, waarbij de mensch, volkomen verzadigd van alle goederen, geen meerdere vraag meer wil uitoefenen, kan, na het vervallen van het loonstelsel, de welvaart der menschen, d. w. z. hunne verzorging met voor het gebruik gereede goederen, tot een hoogte worden opgevoerd, die voor onze tegenwoordige begrippen boven-menschelijk is. De mogelijkheid, om ieder lid der samenleving een gemiddeld inkomen te verschaffen, gelijk aan dat van een tegenwoordigen millionair, daarvan zijn wij reeds zeker ¹⁾.

Dit is de logische motiveering van de noodzakelijkheid van het socialisme en wie haar begrijpt, voelt het „economisch verbazen”. Maar omdat dit in Marx niet te vinden is, zal Kautsky vermoedelijk daarover de schouders ophalen: „*Quod non est in actis!*”

Keeren wij na dit uitstapje weer terug tot den kritischen „dag na de revolutie” en het boek van Kautsky! De volgende moeilijkheid is het in orde brengen van wat Kautsky het „circulatie-proces” noemt. Hij bedoelt hiermede de geregelde toevoer van grondstoffen, half-fabrikaten enz. voor die bedrijven, die de goederen gereed voor het ge-

¹⁾ De „wet van de dalende opbrengsten” kan hiertegen niet aangevoerd worden. Want voor de verzorging met *voedsel* zal in de samenleving der toekomst de hoeveelheid per hoofd maar weinig meer grond eischen dan thans. Het grootere verbruik zal bijna uitsluitend bestaan uit industrieproducten en deze staan onbetwist onder de „wet van de stijgende opbrengsten” bij toenemende coöperatie.

bruik vervaardigen. „Het proletariaat kan deze regeling der circulatie van die producten alleen tot stand brengen door opheffing van het privaat eigendom van die bedrijven en het kan dit niet alleen, maar het moet dit doen . . . het moet de grootte der productie van iedere afzonderlijke maatschappelijke werkplaats of fabriek, naar den grondslag eener berekening van de voorhanden productie-krachten (arbeiders en productie-middelen) en de gebleken behoefte vaststellen en er voor zorgen, dat niet alleen de noodige arbeiders, maar ook de noodige productie-middelen en grondstoffen worden aangevoerd en de gereede producten aan de consumenten worden afgeleverd” (pag. 42).

Hier hebben wij het beruchte statistisch bureau. Kautsky zelf erkent, dat die taak niet gemakkelijk is. „Zij is de moeilijkste van alle, die het proletarisch regime worden opgelegd en zal haar nog menigen harden noot te kraken geven. Maar men mag die moeilijkheid ook niet overdrijven”.

Hij meent terecht, dat er reeds thans eenige evenredigheid bestaat tusschen de op zichzelf staande, maar toch in elkander grijpende bedrijven en men zou te gemakkelijker aan het historisch gewordenen kunnen aanknoopen, omdat de groote- en reuzen-bedrijven tegenwoordig al een overwicht hebben in de productie en, naar de reeds geschetste methode, tot eenige reuzen-trust's vereenigd kunnen worden. Dit geldt tenminste voor de voortbrenging van de productie-middelen. Bij de verbruiksartikelen is echter het kleinbedrijf nog altijd overheerschend, maar het noodzakelijk verbruik is tamelijk bestendig en gemakkelijk te berekenen, terwijl het verbruik van weelde-artikelen in den socialistischen staat, waar de mode niet meer een klassen-etiket zal dragen, niet meer aan zulke sprongen zal onderhevig zijn. Ook dit kan men tot op zekere hoogte toegeven.

ieder arbeider goederen ter markt brengt, die, naar den tegenwoordigen maatstaf, 3 millioen zouden representeeren, wanneer hij maar voor hetzelfde bedrag in andere waren van de markt neemt. Zoo lang de absolute technische grens van het voortbrengingsvermogen nog niet bereikt is, of die psychologische grens, waarbij de mensch, volkomen verzadigd van alle goederen, geen meerdere vraag meer wil uitoefenen, kan, na het vervallen van het loonstelsel, de welvaart der menschen, d. w. z. hunne verzorging met voor het gebruik gereede goederen, tot een hoogte worden opgevoerd, die voor onze tegenwoordige begrippen boven-menschelijk is. De mogelijkheid, om ieder lid der samenleving een gemiddeld inkomen te verschaffen, gelijk aan dat van een tegenwoordigen millionair, daarvan zijn wij reeds zeker ¹⁾).

Dit is de logische motiveering van de noodzakelijkheid van het socialisme en wie haar begrijpt, voelt het „economisch verbazen”. Maar omdat dit in Marx niet te vinden is, zal Kautsky vermoedelijk daarover de schouders ophalen: „*Quod non est in actis!*”

Keeren wij na dit uitstapje weer terug tot den kritischen „dag na de revolutie” en het boek van Kautsky! De volgende moeilijkheid is het in orde brengen van wat Kautsky het „circulatie-proces” noemt. Hij bedoelt hiermede de geregelde toevoer van grondstoffen, half-fabrikaten enz. voor die bedrijven, die de goederen gereed voor het ge-

¹⁾ De „wet van de dalende opbrengsten” kan hiertegen niet aangevoerd worden. Want voor de verzorging met *voedsel* zal in de samenleving der toekomst de hoeveelheid per hoofd maar weinig meer grond eischen dan thans. Het grootere verbruik zal bijna uitsluitend bestaan uit industrieproducten en deze staan onbetwist onder de „wet van de stijgende opbrengsten” bij toenemende coöperatie.

bruik vervaardigen. „Het proletariaat kan deze regeling der circulatie van die producten alleen tot stand brengen door opheffing van het privaat eigendom van die bedrijven en het kan dit niet alleen, maar het moet dit doen het moet de grootte der productie van iedere afzonderlijke maatschappelijke werkplaats of fabriek, naar den grondslag eener berekening van de voorhanden productie-krachten (arbeiders en productie-middelen) en de gebleken behoefte vaststellen en er voor zorgen, dat niet alleen de noodige arbeiders, maar ook de noodige productie-middelen en grondstoffen worden aangevoerd en de gereede producten aan de consumenten worden afgeleverd” (pag. 42).

Hier hebben wij het beruchte statistisch bureau. Kautsky zelf erkent, dat die taak niet gemakkelijk is. „Zij is de moeilijkste van alle, die het proletarisch regime worden opgelegd en zal haar nog menigen harden noot te kraken geven. Maar men mag die moeilijkheid ook niet overdrijven”.

Hij meent terecht, dat er reeds thans eenige evenredigheid bestaat tusschen de op zichzelf staande, maar toch in elkander grijpende bedrijven en men zou te gemakkelijker aan het historisch gewordenen kunnen aanknoopen, omdat de groote- en reuzen-bedrijven tegenwoordig al een overwicht hebben in de productie en, naar de reeds geschetste methode, tot eenige reuzen-trust's vereenigd kunnen worden. Dit geldt tenminste voor de voortbrenging van de productiemiddelen. Bij de verbruiksartikelen is echter het kleinbedrijf nog altijd overheerschend, maar het noodzakelijk verbruik is tamelijk bestendig en gemakkelijk te berekenen, terwijl het verbruik van weelde-artikelen in den socialistischen staat, waar de mode niet meer een klassen-etiket zal dragen, niet meer aan zulke sprongen zal onderhevig zijn. Ook dit kan men tot op zekere hoogte toegeven.

zal men bepalen hoeveel deze zullen produceeren? Zal dit van boven af bepaald worden? Ja, dan hebben wij toch, zooal geen tuchthuis-, dan toch een kazerne-staat. Want wanneer een bepaald aantal arbeiders een bepaalde hoeveelheid van bepaalde goederen moeten klaar maken, dan moeten zij toch aan bepaalde machines een bepaald aantal uren per dag werken en voor het persoonlijk initiatief van de technische leiders blijft niet de minste speelruimte. Zij worden ambtenaren, die verder niets anders te doen hebben, evenals b.v. een machinist op een locomotief, te zorgen, dat hij op de bepaalde minuut op een bepaalde plaats arriveert. Dit zal hun hoogste deugd zijn. Wanneer zij misschien door technische of organisatorische verbeteringen een vermeerdering van de productiviteit hunner fabrieken bereiken, dan zouden zij waarschijnlijk van het centraal-bureau uit een rammeling moeten krijgen.

Al die moeilijkheden zouden uit den weg geruimd kunnen worden, wanneer hetzelfde beginsel der vrije concurrentie, dat zal maken dat de arbeiders zich aanmelden op die plaatsen waar het loon wordt verhoogd en zich afkeeren van die plaatsen waar het loon wordt verlaagd, óók werd toegepast op den prijs der goederen. Dan had men in het geheel geen statistisch bureau nodig. Dan zou het dalen van den prijs eener waar aankondigen, dat er te véél en het stijgen, dat er te weinig van die waar was geproduceerd. En ik geloof, dat die „*selbst steuerung*” der markt, zooals ik haar genoemd heb, waarschijnlijk met veel minder wrijving en verlies zou gepaard gaan, dan het centraal arbeids-bureau van Kautsky, en daarbij het onmetelijk groote politieke voordeel zou hebben, dat zij niet een voor geen contrôle vatbare macht

legt in de handen van eenige weinige menschen, die wezenlijk wel engelen zouden mogen zijn, en die tòch voortdurend zouden zijn blootgesteld aan de beschuldigingen van nepotisme en partijdigheid.

Nu, Kautsky zal wel het beste weten wat zich met het Marxistisch collectivisme verdraagt. En wanneer dan de prijs van de waar, „arbeid” in den toekomststaat wèl door de vrije concurrentie mag worden bepaald, maar de prijs der andere waren niet, dan zal dit zeker zijne in de kern van het mysterie liggende redenen hebben, waarover de leek niet anders kan zeggen dan „*credo quia absurdum*”. Maar het absurdeste en daarom misschien het heiligste van deze geheimenissen is de rol van het geld in deze toekomst-maatschappij. Het geld zal blijven, maar het zal zijn karakter als „waarde-meter” moeten verliezen.

Ik moet hier veronderstellen, dat Kautsky hier weer een, in het diepste mysterie gegrond, onderscheid maakt tusschen waarde- en prijs-meter; want wanneer het geld ook geen „prijs-meter” zal zijn, d. w. z. wanneer een bezitter van geld niet de bevoegdheid zal hebben om een bepaalde hoeveelheid willekeurige waren tot een bepaalden prijs uit den algemeenen voorraad voor zijn privaat gebruik te bestemmen, dan zie ik werkelijk niet in, waarom een arbeider door hooger loon aangelokt zal worden om een minder begeerde arbeidsplaats te gaan bezetten, of dat minder loon hem aanleiding zal geven een méér begeerde arbeidsplaats te verlaten. Want wanneer de genotmiddelen toch geen prijs hebben, dan weet geen arbeider en geen ambtenaar van het centraal-magazijn welke hoeveelheid goederen hij aan de koopers voor het aangeboden geld moet ter hand stellen. En hoe zullen dan de waren geprijsd moeten worden? Moet dat misschien gebeuren door

het centrale bestuur? Dan zal het eerst recht geschieden, dat de meest begeerde goederen snel worden weggepakt, terwijl de minder begeerde als winkeljuffers achterblijven. En wanneer dit het geval is, zal dan het centrale bestuur niet den prijs van die winkeljuffers verlagen en, ten minste voorloopig, de meer begeerde waren in prijs verhoogen? En wat is dat dan anders dan de door de vóórdeur uitgeworpen waren-markt en prijsvorming door de mededinging der koopers, door een achterdeur weêr binnenhalen?

Men ziet er blijven altijd nog wel eenige moeilijkheden over, die Kautsky ten deele onderschat, ten deele niet ziet, omdat hij nu eenmaal minder een economist dan wel een uitlegger van de geschriften van Marx is.

Maar in ieder geval moet het hem tot een eer worden aangerekend, dat hij den moed heeft gehad de netelige kwestie aan te pakken, hoewel ik niet geloof, dat hij één onbevangen lezer, die ook maar de eerste beginselen van economie kent, er van zal overtuigen, dat dit samenstel van centralisatie en decentralisatie, van een officieel marktlooze, door de overheid geregelde productie-gemeenschap, naast vrijheid van verbruik — dat deze directe, zonder „warenruiling”, plaats hebbende goederen-verdeeling, met behoud van het geld, dat echter zijn karakter van waardemeter verloren heeft, ook maar één enkele week zou kunnen blijven bestaan — zelfs wanneer het werkelijk eens ingevoerd kon worden en zelfs wanneer de gemiddelde mensch door gewoonte en discipline zóó kneedbaar en zóó goedmoedig kon worden als Kautsky hem reeds nu zich voorstelt.

BIBLIOGRAPHIE

SOCIALE VRAAGSTUKKEN VAN HENRI GEORGE 1888

INDIVIDUALISME EN SOCIALISME VAN MICHAEL FLÜRSCHHEIM 1892

OP DEN VERKEERDEN WEG DOOR J. STOFFEL 1899

DE TOEKOMST VAN DE LIBERALE PARTIJ DOOR J. STOFFEL 1901

UITGAVEN VAN J. KUIKEN Jz., ST. ANNA PAROCHIE

EEN PROEVE TOT INLEIDING IN EEN NIEUWE STAATHUSHOUDKUNDE DOOR J. STOFFEL 1905

DE BETEKENIS VAN DE JONGSTE VERKIEZINGEN IN ENGELAND DOOR J. STOFFEL. 25 CENT. 1906

HET VRAAGSTUK VAN DEN ABBEID, OPEN BRIEF AAN PAUS LEO XIII NAAR AANLEIDING VAN DE ENCYCLIEK OVER HET ARBEIDERSVRAAGSTUK DOOR HENRI GEORGE, VERTALING VAN J. STOFFEL

DE MIDDENSTAND DOOR J. STOFFEL. 35 CENT. 1908

WERKLOOSHEID DOOR J. STOFFEL. 40 CENT. 1909

UITGAVEN VAN S. L. VAN LOOY, AMSTERDAM